

**Ziņojums Starptautiskajai Darba organizācijai par Valsts
darba inspekcijas 2009.gada darbības rezultātiem**

RĪGA

Ievads

1993.gada 4.maijā Latvijā tika atjaunots 1939.gada likums „Par Valsts darba inspekciju”, kas kļuva par tiesisko pamatu Valsts darba inspekcijas (turpmāk - Darba inspekcija) darbības atjaunošanai un vienotas valsts kontroles un uzraudzības sistēmas izveidošanai darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. 2001.gada 13.decembrī tika pieņemts un 2002.gada 1.janvārī stājās spēkā Valsts darba inspekcijas likums, kas noteica Darba inspekcijas juridisko statusu, funkciju un uzdevumus līdz 2008.gada 10.jūlijam, kad spēkā stājās 2008.gada 19.jūnijā pieņemtais Valsts darba inspekcijas likums, kas pašlaik nosaka Darba inspekcijas tiesisko statusu, funkciju, uzdevumus un darbības kārtību.

Darba inspekcija ir labklājības ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Darba inspekcijas uzraudzībai un kontrolei ir pakļauti darba devēji, komersanti, to pilnvarotas personas un uzņēmumi, būvobjekti, tajā skaitā privātpersonai piederošie būvobjekti būvdarbu laikā, kā arī darba vietas un darba aprīkojums.

Darba inspekcijas galvenā funkcija ir nodrošināt efektīvu valsts politikas īstenošanu, uzraudzību un kontroli darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.

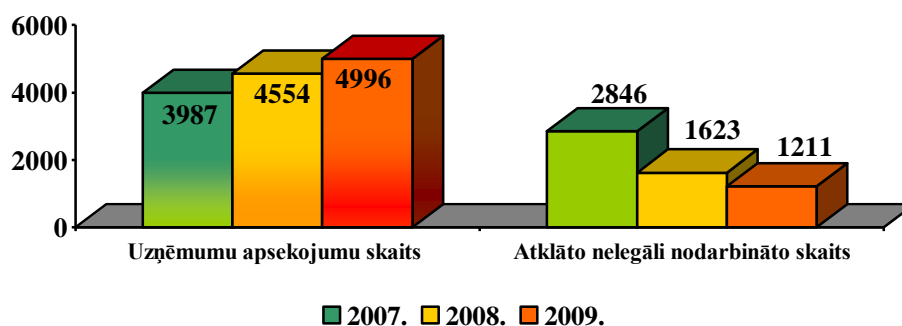
Darba inspekcijas darbības virzieni ir noteikti pamatojoties uz galvenajiem nacionālajā līmenī izstrādātajiem un apstiprinātajiem plānošanas dokumentiem darba tiesību un darba aizsardzības jomā - “Pasākumu plāns 2005.-2009.gadam Valsts darba inspekcijas administratīvās spējas paaugstināšanai saistībā ar nelegālās nodarbinātības samazināšanu” (Pasākumu plāns nelegālās nodarbinātības samazināšanai) un Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008. – 2013.gadam (Pamatnostādnes). Darba inspekcijas darbības galvenais mērķis ir attīstīt tiesiski sakārtotu, drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, samazināt neregistrēto nodarbinātību, darba tiesību un darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumus un nelaimes gadījumus darbā.

Darba inspekcijas darbības plānošanas pamatā ir prioritāšu princips un pārskata periodam tika izvirzītas 4 galvenās prioritātes:

1. Nelegālās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana;
2. Inspecēšanas kampaņu organizēšana uzņēmumos, kuru saimnieciskā darbība ir nozarēs ar paaugstinātu nelaimes gadījumu un arodslimību risku:
  - 2.1. kokapstrādes un mēbeļu ražošanas nozarē;
  - 2.2. būvniecības nozarē;
  - 2.3. sabiedriskās ēdināšanas nozarē;
3. SLIC (Vecāko darba inspektoru komitejas) informatīvās un inspicēšanas kampaņas “Ķīmisko vielu risku novērtēšana” organizēšana Eiropas Savienības (ES) darba aizsardzības jomas aktivitāšu ietvaros;
4. Eiropas nedēļas informatīvās kampaņas ”Risku novērtēšana” organizēšana.

1. Darba inspekcijas 2009.gada prioritāšu īstenošana

1.1 Saskaņā ar Pasākumu plānu 2005. - 2009.gadam nelegālās nodarbinātības samazināšanai 2009.gadā bija jāveic 4 500 apsekojumi. Darba inspekcija 2009.gadā veica 4 996 apsekojumus saistībā ar nelegālās nodarbinātības samazināšanu, kuru laikā konstatēti 1 211 nelegāli nodarbinātas personas. Analizējot uzņēmumu apsekojumu skaita un atklāto nelegāli nodarbināto personu skaita dinamiku no 2007. – 2009.gadam (skat. 1.attēlu), var secināt, ka sākot ar 2007.gadu ir palielinājies uzņēmumu apsekojumu skaits, savukārt, vidēji par 20 – 35 % gadā samazinājies konstatēto nelegāli nodarbināto personu skaits. Konstatēto nelegāli nodarbināto personu skaita samazināšanās ir saistīta gan ar atsevišķu augsta nelegālās nodarbinātības riska nozaru (būvniecība, mežsārašana) likumdošanas sakārtošanu, gan vispārējo darba vietu skaita samazināšanos valstī.

1.attēls: Uzņēmumu apsekojumu skaita saistībā ar nelegālās nodarbinātības samazināšanu un atklāto nelegāli nodarbināto personu skaita dinamika (2007. – 2009.)

Attiecībā uz nelegālās nodarbinātības īpatsvaru konkrētās tautsaimniecības nozarēs jānorāda, ka joprojām visaugstākais atklāto nelegāli nodarbināto personu skaits ir būvniecības, apstrādes rūpniecības, lauksaimniecības/mežsaimniecības un individuālo pakalpojumu sniegšanas nozarē, kas norāda, ka minēto nozaru uzņēmumi ir uzskatāmi par riska uzņēmumiem nelegālās nodarbinātības kontekstā.

Veiksmīga sadarbība Darba inspekcijai nelegālās nodarbinātības samazināšanas jomā ir izveidojusies ar Valsts ieņēmumu dienestu (VID), Valsts robezsardzes reģionālajām nodaļām, Valsts un pašvaldību policiju u.c. institūcijām. Piemēram, sadarbībā ar Nodarbinātības valsts aģentūru (NVA) Darba inspekcija realizē operatīvu informācijas apmaiņu. Darba inspekcijas amatpersonas paziņo NVA par konstatētajām nelegāli nodarbinātajām personām, savukārt NVA pārbauda, vai šīs personas nav uzskaitē, kā bezdarbnieki un nesaņem papildus arī bezdarbnieku pabalstu no valsts.

2009.gadā nelegāli nodarbināto personu, kas vienlaicīgi bija reģistrējušies arī kā bezdarbnieki, īpatsvars veidoja 8 – 10% mēnesī no visām Darba inspekcijas atklātajām nelegāli nodarbinātajām personām. 2009.gadā nelegāli nodarbināto bezdarbnieku īpatsvars faktiski trīskāršojies attiecībā pret 2008.gadu.

Lai ierobežotu pieaugošo nelegālās nodarbinātības tendenci Latvijā, Darba inspekcija 2009. gadā veica arī nozīmīgu informēšanas un izglītošanas darbu, gan organizējot informatīvās kampaņas, gan veidojot mediju attiecības un ar to starpniecību skaidrojot sabiedrībai legālu darba attiecību nozīmi. Ar Eiropas Sociāla fonda (ESF) atbalstu tika organizēta informatīvā kampaņa darba devējiem un darbiniekiem „Darba līgums – drošāka rītdiena!”. Latvijas TV 2009.gada otrajā pusgadā reizi nedēļā bija skatāms raidījums „8 stundas”, kurā tika iekļauti sižeti arī par nelegālās nodarbinātības un citiem Darba inspekcijas kompetencē esošiem jautājumiem. Vidēji katru raidījumu „8 stundas” noskatījās 60 tūkstoši cilvēku. Reizi nedēļā darba tiesisko attiecību un darba drošības problemātika tika atspoguļota vienā no populārākajiem radio raidījumiem Latvijā „Kā labāk dzīvot?”.

Darba inspekcija savā interneta mājas lapā www.vdi.gov.lv publicē informāciju par uzņēmumiem, kuros konstatētas nelegāli nodarbinātas personas.

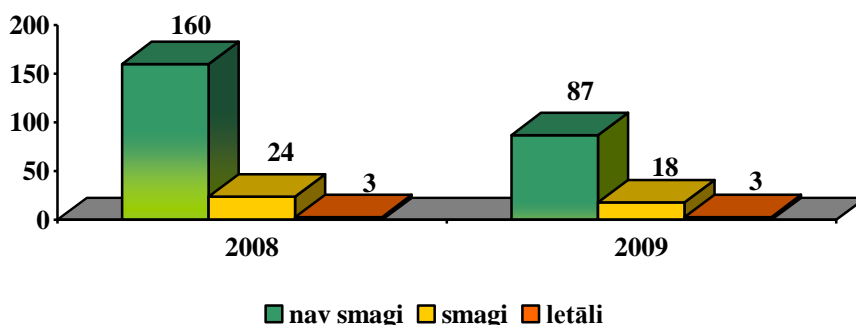
1.2. Jau trešo gadu pēc kārtas Darba inspekcija rīko nacionālās kampaņas darba aizsardzības jomā konkrētu nozaru uzņēmumos. Nozares, kurās rīko inspicēšanas kampaņas, tiek izvēlētas, pamatojoties uz notikušo nelaiemes gadījumu skaitu attiecīgajā nozarē (kokapstrāde un būvniecība), kā arī izvērtējot kaitīgo darba vides risku faktoru daudzumu un iespējamo ietekmi uz nozarē strādājošo veselību (sabiedriskās ēdināšanas nozare). Uzsākot kampaņas, Darba inspekcija vispirms par to informē sabiedrību.

2009. gadā Darba inspekcijas rīkotajās kampaņās īpaša uzmanība tika pievērsta darba vides risku novērtēšanai, kas ir pamats visiem turpmākajiem darba aizsardzības pasākumiem - darba aizsardzības pasākumu plāna izveidošanai, pasākumu veikšana risku faktoru mazināšanai vai novēršanai, tāpat tika pārbaudīta arī citu būtisku darba aizsardzības prasību ievērošana uzņēmumos (darba aizsardzības speciālista esamība, darbinieku instruēšana un apmācība,

aprīkojuma, darba vietu atbilstība prasībām, individuālo aizsardzības līdzekļu (IAL) esamība un lietošana, drošības zīmju izvietošana, obligāto veselības pārbaūžu (OVP) veikšana).

Kokapstrādes kampaņas laikā īpaša uzmanība tika pievērsta kokapstrādes uzņēmumu darba aprīkojumam, darbinieku instruēšanai un apmācībai, darba vides risku novērtējumam, IAL izsniegšanai un lietošanai. Kokapstrādes kampaņas laikā tika veikti 189 uzņēmumu apsekojumi, darba devējiem izsniegts 171 rīkojums 1 154 konstatēto pārkāpumu novēršanai, kā arī piemērots 21 administratīvais sods.

Kopējais nelaimes gadījumu skaits kokapstrādes nozarē 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, ir samazinājies par 42,3% (skat. 2.attēlu), kas skaidrojams ar ekonomiskās aktivitātes samazināšanos valstī, kā arī ar to, ka Darba inspekcija regulāri savās pārbaudēs apseko kokapstrādes uzņēmumus. Galvenie cēloņi 2009.gadā kokapstrādes nozares uzņēmumos notikušajiem nelaimes gadījumiem bija darba drošības instrukciju un noteikumu neievērošana, nepietiekoša uzmanība, neapmierinoša darbinieku instruēšana un apmācība. 44% no kampaņas laikā pārbaudītajiem uzņēmumiem nevarēja uzrādīt datus par mašīnu un iekārtu tehnisko apkopi. Darba aprīkojums bieži nav atbilstoši marķēts un apzīmēts ar brīdinājuma uzrakstiem un brīdinājuma zīmēm (14%). Nodarbinātie netiek iepazīstināti ar risku novērtējumu (46%), tātad viņi nezina kādiem riska faktoriem viņi ir pakļauti. Nodarbinātie neapzinās IAL lietošanas nepieciešamību, aizsargmehānismu patvaļīgas noņemšanas bīstamību. Tāpēc ir nepieciešama stingrāka uzraudzība no darba devēja puses.

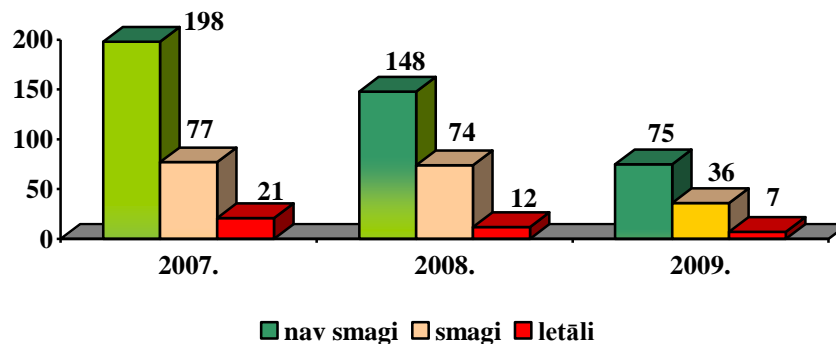
2.attēls: Darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita dinamika (2008. – 2009.) kokapstrādes nozarē

Būvniecības kampaņā 2009.gadā pastiprināta uzmanība tika pievērsta nelegālās nodarbinātības samazināšanai būvniecības uzņēmumos un pārbaudīta MK 2003.gada 25.februāra noteikumi Nr.92 „Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus” prasību ievērošana attiecībā uz nodarbināto apliecībām un nodarbināto sarakstiem, kā arī tika pārbaudīts darba aprīkojums, IAL nodrošināšana un lietošana, darbs augstumā, drošības zīmes, darba vides risku novērtēšana. Pirms kampaņas uzsākšanas 4 861 darba devējam tika izsūtītas elektroniskas vēstules ar informāciju par kampaņu.

Būvniecības kampaņas laikā tika apsekots 281 būvobjekts un darba devējiem izsniegti 89 rīkojumi 326 konstatēto pārkāpumu novēršanai, kā arī piemērots 31 administratīvais sods.

Salīdzinot ar 2008.gada būvniecības kampaņas rezultātiem, arī 2009.gadā tika konstatēti pārkāpumi attiecībā uz nodarbināto sarakstiem un apliecībām (par sarakstiem - 2008.gadā 17% uzņēmumu konstatēti pārkāpumi, bet 2009.gadā - 12% uzņēmumu; par apliecībām - 2008.gadā 15% uzņēmumu konstatēti pārkāpumi, 2009.gadā 9% uzņēmumu), taču pārkāpumu skaits ir samazinājies. Aizsardzībai pret krītošiem priekšmetiem kolektīvos un IAL 2008.gadā nelietoja 6% būvuzņēmumu, bet 2009.gadā – tikai 2% būvuzņēmumu. Visa ķermeņa aizsardzības līdzekļu pret kritieniem 2008.gadā nav 13 % būvuzņēmumu, bet 2009.gadā – tikai 5% būvuzņēmumu. 2008.gadā 11% būvuzņēmumu konstatēti pārkāpumi aizsargķiveru lietošanā, bet 2009.gadā – tikai 7% būvuzņēmumu. Minētie dati liek secināt, ka būvniecības nozares uzņēmumos normatīvo aktu prasību ievērošanas līmenis ir paaugstinājies.

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem būvniecības apjomi 2009.gadā samazinājušies par 35%, savukārt, būvniecības nozares uzņēmumos notikušo nelaiemes gadījumu skaits samazinājies par 48% (skat. 3.attēlu), kas liecina, ka nelaiemes gadījumu samazinājums nav saistīts tikai ar būvniecības apjomu samazinājumu, bet arī ar darba devēju un darbinieku apziņas līmeņa palielināšanu, ko veicina arī regulārās pārbaudes no Darba inspekcijas puses.

3.attēls: Darbā notikušo nelaiemes gadījumu skaita dinamika (2007. – 2009.) būvniecības nozarē

Būvniecības kampaņas rezultātu analīze liecina, ka lielajos būvlaukumos darba drošības stāvoklis ir labāks nekā mazajos. Tas ir atkarīgs no galvenā būvuzņēmēja un darba aizsardzības koordinatora darba uzraudzības kvalitātes līmeņa.

Kampaņas sabiedriskās ēdināšanas nozarē laikā tika preventīvi apsekoti 247 uzņēmumi, izvērtējot faktiskos darba apstākļus uzņēmumos, pievēršot uzmanību darba aprikojumam (sakņu, gaļas griežamām un gaļas maļamām mašīnām, cepeškrāsnīm, trauku mazgājamām mašīnām, mīklas mīcāmām mašīnām, putojamām mašīnām u.c.), lai noskaidrotu reālo situāciju nozarē, kā arī veicinātu darba devēju izpratni par darba aizsardzības jautājumiem. Kampaņas ietvaros tika konstatēti 1144 pārkāpumi un attiecīgi izsniegti 205 rīkojumi darba devējiem pārkāpumu novēršanai, 10 gadījumos tika piemēroti arī administratīvie sodi.

Kampaņas sabiedriskās ēdināšanas nozarē rezultātu analīze liecina, ka nozares uzņēmumos attieksme pret darba aizsardzības jautājumiem ir diezgan formāla, jo netiek adekvāti novērtēti darba vides riski. To apstiprina arī lielais skaits uzņēmumu, kuros nav veikts risku novērtējums (30%).

1.3. SLIC informatīvās un inspicēšanas kampaņas “Ķīmisko vielu risku novērtēšana” rīkotājvalsts Portugāles Darba inspekcija veica kampaņas sagatavošanas darbus un aptaujāja ES dalībvalstis par nozarēm, kurām katra valsts veiks kampaņu. Kampaņas rīkošanas termiņš tika pārcelts uz 2010. gada septembri.

1.4. Eiropas nedēļas informatīvā kampaņa ”Risku novērtēšana”

2009.gadā viena no Darba inspekcijas darbības prioritātēm bija Eiropas nedēļas (EN) informatīvās kampaņas „Risku novērtēšana” organizēšana, kuras tēma bija darba vides risku novērtēšana. Kampaņas sauklis bija „Drošas un veselībai nekaitīgas darba vietas. Ieguvums Jums. Ieguvums Jūsu uzņēmumam”. Eiropas nedēļas informatīvās kampaņas galvenais mērķis ir veicināt integrētu pieeju darba vides risku pārvaldībā, kurā ņemta vērā vairāku soļu metode riska novērtēšanas procesā. Kampaņas „Risku novērtēšana” ietvaros divu gadu garumā – 2008. un 2009.gadā – sabiedrībai tiek skaidrots, ka darba vides risku novērtēšana ir sistemātiska visu darba vides aspektu analīze, lai noteiktu, kas var radīt traumas vai veselības traucējumus, kā arī to, vai apdraudējumus darbavietā var novērst, un, ja to nevar, tad kādi ir vai kādiem vajadzētu būt profilakses vai aizsardzības pasākumiem, lai riska faktoros varētu kontrolēt. Tika skaidrota arī nodarbināto iesaistīšanās nozīme risku novērtēšanas procesā, kas

ļauj riskus identificēt ne tikai pamatojoties uz zināšanu principiem, bet arī izvērtējot darba apstākļus un nelabvēlīgas ietekmes faktorus, ko izjūt paši darbinieki.

EN laikā no 2009.gada 19. līdz 23.oktobrim norisinājās trīs darba vides risku novērtēšanas tēmai veltīti bezmaksas semināri - Rīgā, Valmierā un Liepājā, kuros piedalījās Darba inspekcijas, LM, Latvijas Darba devēju kofederācijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūta pārstāvji, uzņēmumu vadītāji, darba drošības speciālisti un citi interesenti. Seminārus kopumā apmeklēja 200 cilvēki. Semināros bija iespējams iegūt informāciju par darba vides risku novērtēšanas tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem - jaunajiem un nepietiekami novērtētajiem darba vides riska faktoriem, biežāk konstatētajiem darba vides iekšējās uzraudzības pārkāpumiem. Semināru dalībniekiem bija iespēja uzzināt par labo praksi darba aizsardzībā dažādos uzņēmumos, kā arī darboties praktiski, identificējot darba vides riskus būvniecības objektā, kā arī diskutēt un uzdot jautājumus ekspertiem par darba vides risku novērtēšanas norisi un citām darba drošības aktualitātēm Latvijā.

2. Likumi un lēmumi, kas attiecas uz Darba inspekcijas darbību

2.1. Likumi, kas reglamentē Darba inspekcijas darbību un kas stājušies spēkā 2009.gadā:
Nav.

2.2. Likumi, nolikumi, noteikumi, kuru izpildes uzraudzību veic Darba inspekcija un kuri stājušies spēkā 2009.gadā:

- Latvijas Republikas (LR) Ministru kabineta (MK) 2008.gada 8. septembra noteikumi Nr.723 „Noteikumi par prasībām kompetentām institūcijām un kompetentiem speciālistiem darba aizsardzības jautājumos un kompetences novērtēšanas kārtību” (stājās spēkā 2009.gada 1.janvārī).
Ir precizētas un papildinātas prasības kompetentām institūcijām, atrunāts sertifikācijas process, precizēta informācija, kura Personāla sertifikācijas institūcijai jānosūta Darba inspekcijai.
- LR MK 2009.gada 10. marta noteikumi Nr.219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” (stājās spēkā 2009.gada 1.aprīlī).
Obligāto veselības pārbaudzi (OVP) biežums piesaistīts riska faktoru iedarbības intensitātei, noteikta OVP kartes aizpildīšanas kārtība, samazināts obligāto medicīnisko apskašu skaits, noteikta kārtība, kā rīkoties darba devējam atkarībā no tā, kādu atzinumu par darbinieka veselības stāvokli sniedz arodārsts.

3. Darba inspekcijas personāls

3.1. No 2009.gada 1.janvāra līdz 2009.gada 1.decembrim Darba inspekcijā bija 211 amata vietas. Īstenojot valdības noteiktos valsts budžeta konsolidācijas pasākumus un valsts budžeta iestāžu resursu samazināšanas politiku, 2009.gada decembrī Darba inspekcijas personāla sastāva saraksts tika samazināts par 42 amata vietām. No 2009.gada 1. decembra Darba inspekcijā bija 169 amata vietas, tajā skaitā 117 inspektori.

3.2. Inspektoru skaits kopā – 2009.g. – 139, pēc 01.12.2009. - 117, no tiem:
- galvenie inspektori – 42 (pēc 01.12.2009. - 14);
- vecākie inspektori – 58 (pēc 01.12.2009. - 70);
- inspektori – 39 (pēc 01.12.2009. - 33).

3.3. Inspektoru sievietes skaits kopā – 2009.g. – 77 (pēc 01.12.2009. - 74), no tām:

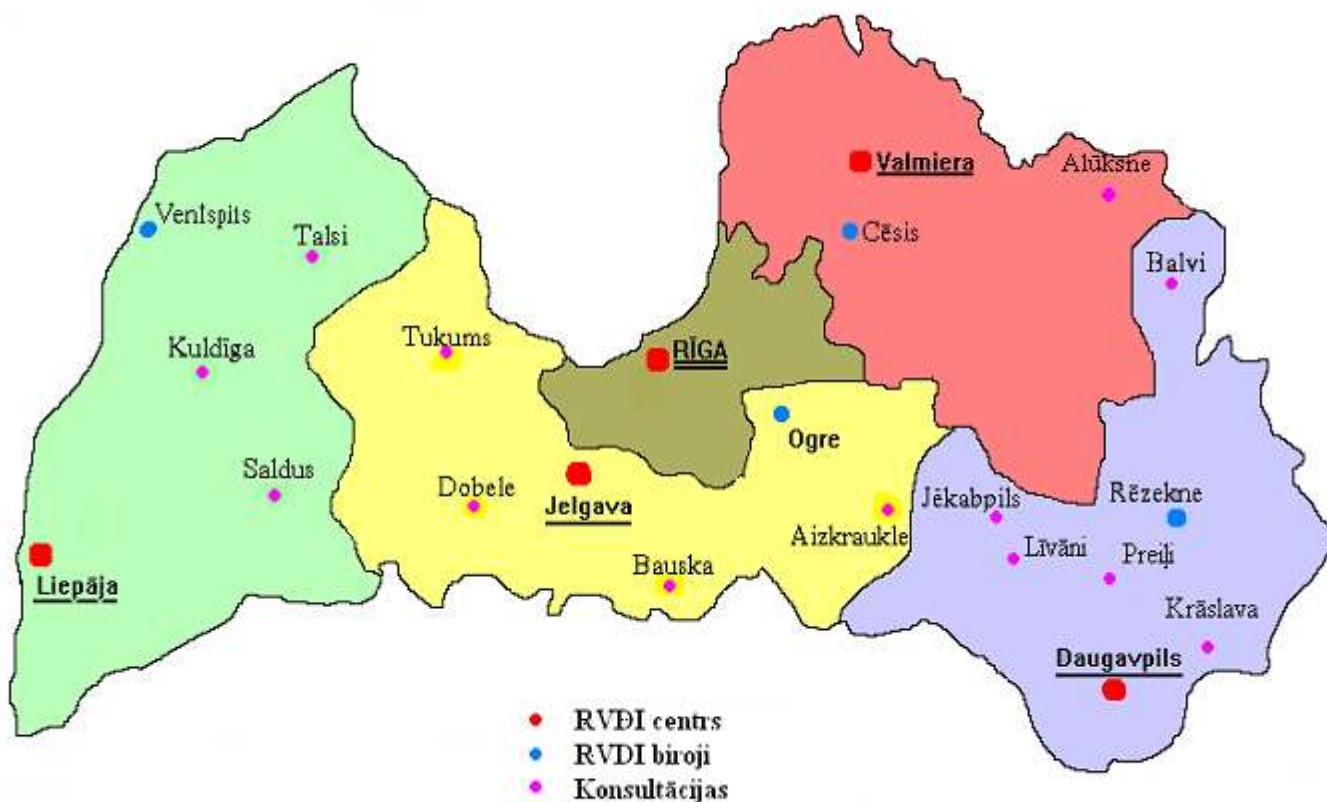
- galvenās inspektore – 14 (pēc 01.12.2009. - 11);
- vecākās inspektore – 42;
- inspektore – 21..

3.4. Ziņas par Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfisko izvietojumu (skatīt 4. attēlu)

Atskaites periodā turpinājās Darba inspekcijas struktūras izmaiņas un pilnveidošana.

Nodrošinot Ministru kabineta lēmumu par strukturālo reformu īstenošanu izpildi, Darba inspekcijas amata vietu skaits tika samazināts par 20%, t.sk. Darba inspekcijas pārvaldē amata vietu samazinājums sasniedza 25%, bet reģionālajās Darba inspekcijas (turpmāk RVDI) amata vietu samazinājums svārstījās 16- 18% robežās. 2009. gadā tika likvidēti biroji Tukumā, Dobelē un Jēkabpilī, bet biroju vietā izveidoti konsultācijas punkti.

Valsts teritorijā darbojās **5 RVDI: Kurzemes RVDI – 17 inspektori** (centrs – Liepājā, birojs – Ventspilī, konsultācijas punkti - Saldū, Kuldīgā un Talsos); **Latgales RVDI – 16 inspektori** (centrs – Daugavpilī, birojs – Rēzeknē, konsultācijas punkti – Jēkabpilī, Preiļos, Krāslavā, Balvos un Līvānos); **Rīgas RVDI – 53 inspektori** (centrs – Rīgā, 6 – sektori – Nelegālās nodarbinātības samazināšanas sektors, Vidzemes rajona uzraudzības sektors, Centra un Ziemeļu rajona uzraudzības sektors, Kurzemes un Zemgales rajona uzraudzības sektors, Latgales rajona uzraudzības sektors, Rīgas rajona un Jūrmalas uzraudzības sektors); **Vidzemes RVDI – 14 inspektori** (centrs – Valmierā, birojs Cēsīs, konsultācijas punkts Gulbenē); **Zemgales RVDI – 17 inspektori** (centrs – Jelgavā, birojs – Ogrē, konsultācijas punkti – Tukumā, Dobelē, Bauskā un Aizkrauklē). Norādītais inspektoru skaits reģionos ir pēc veiktajām izmaiņām un darbinieku skaita samazināšanas (no 2009.gada 1.decembra).

4. Dati par Darba inspekcijas kontrolē esošajiem uzņēmumiem un šajos uzņēmumos strādājošo skaits

Darba inspekcijas uzraudzībā esošo uzņēmumu skaits – **93 234** (Centrālās statistikas pārvaldes 2008. gada dati)

Nodarbināto skaits Darba inspekcijas uzraudzībā esošajos uzņēmumos – 873 200, no tiem:
sievietes – 462 500;
vīrieši – 410 700.

5. Statistikas dati par apsekojumiem

Darba inspekcijas 2009.gadā apsekoto uzņēmumu skaits – **8 391**, no tiem
vairāk kā vienu reizi gadā – **1 696**;
Darba inspekcija 2009.gadā veikusi uzņēmumos **12 189** apsekojumus.

6. Statistikas dati par atklātajiem pārkāpumiem un piemērotajām sankcijām

6.1. 2009.gadā Darba inspekcijas inspektori darba devējiem par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasību pārkāpumiem piemēroja **6 658** sankcijas (t.sk. tika izsniegti **4 777 rīkojumi**, kuros kopā konstatēti **26 610 pārkāpumi**, no tiem darba tiesisko attiecību jomā – 4 058, darba aizsardzības jomā – 22 552), un uzlikts **1881 administratīvais sods**).

6.2. 15,2 % pārkāpumu ir darba tiesisko attiecību jomā.

Savukārt, no visiem darba tiesisko attiecību pārkāpumiem gandrīz puse jeb 48,4% ir par darba līgumiem, t.i., nepilnīga darba līguma noformēšana un darba līguma rakstveida formas neievērošana. Visbiežāk tiek konstatēts, ka darba līgumos nav ietverta visa nepieciešamā informācija, kas noteikta Darba likuma 40.pantā. Īpaši tas attiecas uz darba laika noteikšanu darba līgumos. 26,5% darba tiesisko attiecību pārkāpumu ir saistīti ar darba samaksu, galvenokārt, par darba samaksas un atvaļinājuma kompensāciju neizmaksāšanu vai izmaksāšanu tikai daļējā apmērā; par darba algas aprēķināšanu un izmaksāšanu, kas ir mazāka par valstī noteikto minimālo darba algu, par darba algas izmaksu, kas neatbilst darba līgumā noteiktajai darba algai u.c. Jāatzīmē, ka salīdzinot ar 2008.gadu, pārkāpumi saistībā ar darba samaksu ir palielinājušies vairāk kā par 10%, kas, galvenokārt, saistāms ar uzņēmumu sarežģīto finansiālo stāvokli. 14,9% darba tiesisko attiecību pārkāpumu ir par darba un atpūtas laiku, darba līgumā vai darba kārtības noteikumos nav noteikts darba laika sākums, beigas un pārtraukuma ilgums, netiek piešķirti ikgadējie apmaksātie atvaļinājumi u.c.

84,8% no visiem 2009.gadā Darba inspekcijas amatpersonu konstatētajiem pārkāpumiem veido **darba aizsardzību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi**. Darba aizsardzības jomā, tāpat kā 2008.gadā, visvairāk pārkāpumi – 37,5% - par darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtību. Daļa darba devēju neuztver darba vides risku novērtēšanu uzņēmumā kā pamatu patiešām funkcionējošas darba aizsardzības sistēmas un drošas darba vides izveidei, pēc risku novērtēšanas nereti nodarbinātie pat netiek iepazīstināti ar riskiem, kam viņi ir pakļauti darba laikā. 16,2% pārkāpumi - par apmācību darba aizsardzības jautājumos, nodarbinātajiem nav veikta ievadinstruktaža vai atkārtotā instruktaža, nav veiktas instruktažas nelaiemes gadījumā darbā cietušajam pēc atveseļošanās, instruēšanas fakts nav reģistrēts atbilstoši normatīvā akta prasībām, darba drošības instrukcijās nav iekļauti darba vides riska faktori, to novērtēšanas un mazināšanas pasākumi.

Darba aizsardzības jomā 2009.gadā organizatoriska (84,8%) un tehniska (15,2%) rakstura pārkāpumu savstarpējā attiecība kopumā saglabājās līdzīga kā iepriekšējā gadā (2008.gadā organizatoriska – 81,5%, tehniska - 18,5% rakstura pārkāpumi). Tas liek secināt, ka darba devēji par daudz būtiskāku uzskata darba aprīkojuma tehnisko uzturēšanu, bet kvalitatīvas darba aizsardzības sistēmas izveidošanai un uzturēšanai, nodarbināto instruktažai un apmācībai netiek veltīta pietiekama un adekvāta uzmanība.

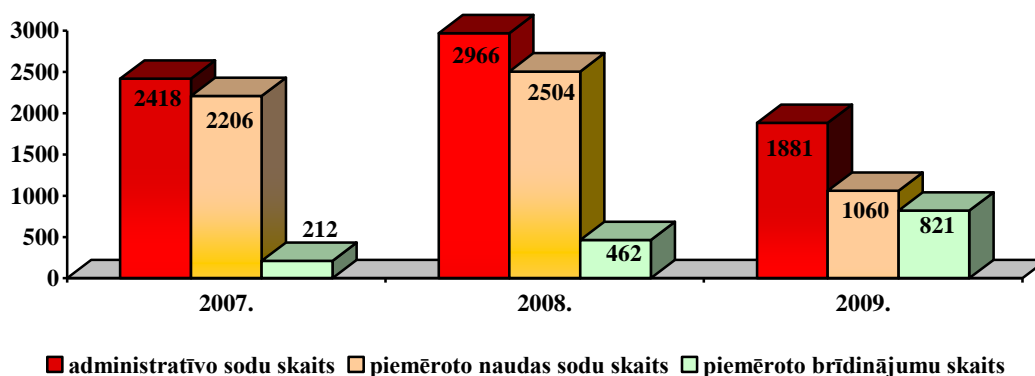

6.3. Piemērotās sankcijas un to veids

2009.gadā par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem tika piemērots **1881 administratīvais sods**:

- **1060 naudas sodi** - kopsummā par LVL 301 405, no tiem:
- **859** - par darba tiesisko attiecību normatīvo aktu pārkāpumiem – LVL 255 255;
- **201** - par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem – LVL 46 150
- **821 brīdinājums**.

2009.gadā par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem darba devējiem piemērojušas 1 881 administratīvo sodu, kas ir par 37% mazāk kā 2008.gadā. Atskaites periodā būtiski ir mainījusies arī piemēroto administratīvo sodu struktūra, proti, 2009.gadā par 77% ir pieaudzis piemēroto brīdinājumu skaits (skat. 5.attēlu).

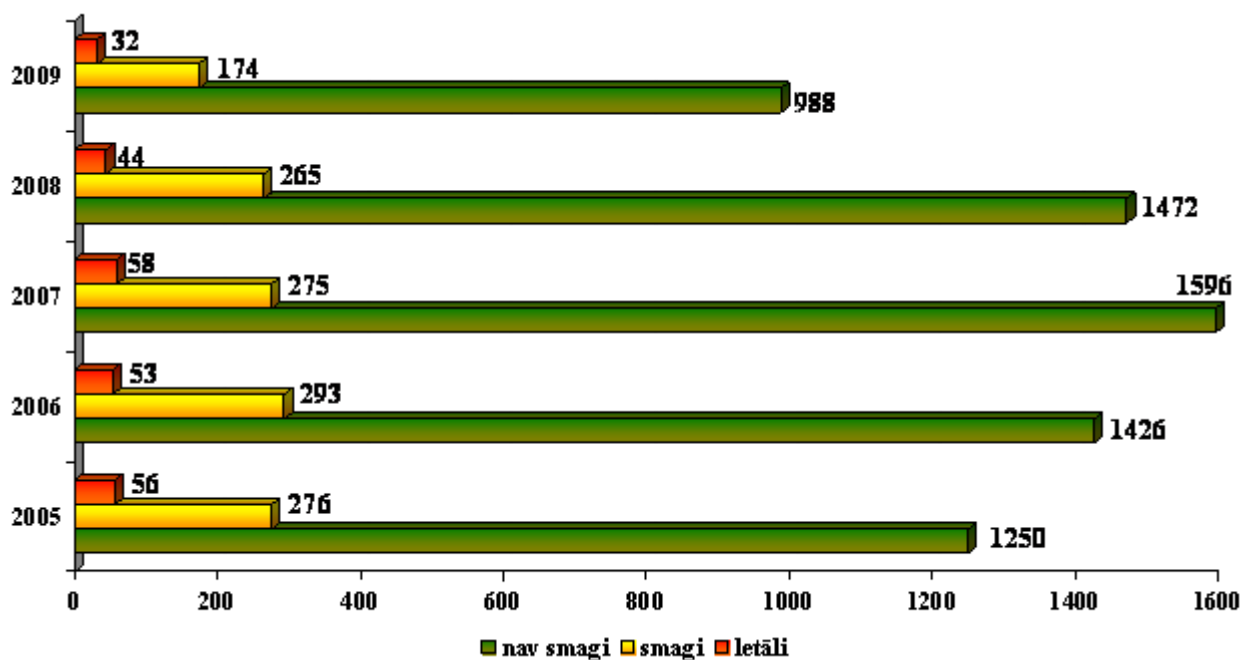

5.attēls: Piemēroto administratīvo sodu struktūras un skaita dinamika (2007. – 2009.)

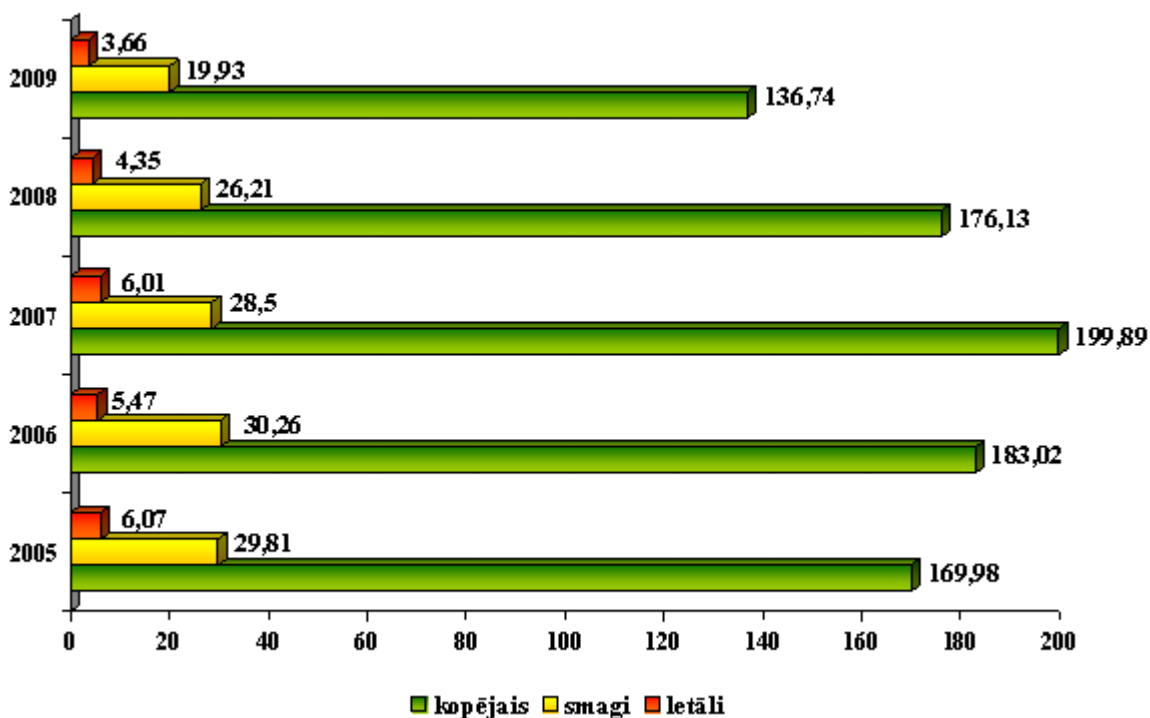
Brīdinājumu skaita pieaugums skaidrojams ar to, ka administratīvos naudas sodus ekonomiskās recesijas laikā inspektori piemēro tikai pie būtiska apdraudējuma darbinieku dzīvībai un veselībai.

7. Statistikas dati par nelaimes gadījumiem darbā

Lai gan pēdējos gados daudz ir darīts darba aizsardzības situācijas uzlabošanai, 2009.gada statistika par darba vietās notikušajiem nelaimes gadījumiem ir skarba – 32 cilvēki ir gājuši bojā darba vietās un katru dienu notiek vidēji 3 nelaimes gadījumi. Latvijā darbā notikušo nelaimes gadījumu kopskaits 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, samazinājies par 33%. Atskaites periodā, salīdzinot ar 2008.gadu, būtiski samazinājies arī smago un letālo darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits: smago nelaimes gadījumu skaits samazinājies par 34,3%, bet letālo nelaimes gadījumu skaits samazinājies par 27,3% (skat. 6.attēlu).

6.attēls: Darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita dinamika (2005. – 2009.)

7.attēls: Nelaimes gadījumos kopējais, bojā gājušo un smagi cietušo skaits uz 100 000 nodarbinātajiem (2005. – 2009.)

Darbā notikušo nelaimes gadījumu statistisko datu analīze sadalījumā pa uzņēmumu ekonomiskās darbības veidiem liecina (skat. 1. tabulu), ka 2009.gadā lielākais nelaimes gadījumu skaits ir bijis apstrādes rūpniecībā – 276 (2008. – 486), transporta nozarē – 227

(2008. – 271), veselības un sociālā aprūpē – 136 (2008. – 167) un būvniecībā - 119 (2008. – 234).

39% no nelaimes gadījumiem apstrādes rūpniecībā notikuši kokapstrādes nozarē, no kuriem, savukārt, vairāk kā pusei (69%) cēlonis bija darba drošības noteikumu un instrukciju neievērošana – pārgalvīga rīcība neizslēgtas iekārtas atbrīvošanā no iesprūdušiem materiāliem, bezatbildīga drošības aprīkojumu nelietošana vai noņemšana, izsniegto IAL nelietošana.

No atskaites periodā transporta nozarē notikušajiem 227 nelaimes gadījumiem darbā 26 bija ar smagām sekām, bet 6 gadījumos sekas bija letālas. 52% no smagajos nelaimes gadījumos cietušajiem smagās traumas guva remontdarbu laikā nokrītot no kāpnēm, pakrītot vai iekrītot bedrēs, lūkās. Tas liecina, ka traumatisma risku nodarbinātajiem rada neuzmanīga rīcība, nedroša darba vide un darba vietas.

Salīdzinot ar 2008.gadu, veselības un sociālās aprūpes nozarē vērojams 19% liels nelaimes gadījumos cietušo skaita samazinājums. Nelaimes gadījumu skaita samazinājumu nozarē var skaidrot ar veiktajām strukturālajām reformām veselības un sociālās aprūpes iestādēs un darbinieku skaita samazināšanos.

Ievērojamais nelaimes gadījumu skaita samazinājums, salīdzinot ar 2008.gadu, skaidrojams, gan ar ražošanas apjomu un nodarbināto skaita samazināšanos, gan ar Darba inspekcijas aktivitātēm, organizējot inspicēšanas kampaņas bīstamo nozaru uzņēmumos. Diemžēl nodarbinātie joprojām ne vienmēr adekvāti novērtē iespējamās sekas darba drošības noteikumu neievērošanai, IAL un kolektīvo darba aizsardzības līdzekļu nelietošanai. Piemēram, būvniecības nozares uzņēmumos darba devēji, lielākoties, ir nodrošinājuši nodarbinātos ar ķiverēm, pretkritienu sistēmām un virvēm, bet uzņēmumos ne vienmēr ir pilnvērtīgi nodrošināta darba un darba drošības uzraudzība.

1. tabula

Nelaimes gadījumos darbā cietušo sadalījums pēc ekonomiskās darbības veidiem (NACE klasifikators)

Nozares	Kopā		Tajā skaitā			
			Smagi		Letāli	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
LAUKSAIMNIECĪBA, MEDNIECĪBA UN MEŽSAIMNIECĪBA	70	35	12	8	7	3
IEGUVES RŪPniecība UN KARJERU IZSTRĀDE	13	9	2	5	1	1
APSTRĀDES RŪPniecība	486	276	63	42	6	7
ELEKTROENERĢIJA, GĀZES APGĀDE, SILTUMAPGĀDE UN GAISA KONDICIONĒŠANA	49	28	9	8	0	3
ŪDENS APGĀDE; NOTEKŪDEŅU, ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA UN SANĀCIJA	22	17	4	2	0	0
BŪVniecība	234	119	74	37	12	7
VAIRUMTIRDZNIECĪBA UN MAZUMTIRDZNIECĪBA; AUTOMOBILU UN MOTOCIKLU REMONTS	170	117	13	9	2	3
TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA	271	227	33	26	9	6
IZMITINĀŠANA UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI	28	17	2	0	0	0
INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS PAKALPOJUMI	15	12	5	2	0	0
FINANŠU UN APDROŠINĀŠANAS DARBĪBA	7	5	1	1	1	0
OPERĀCIJAS AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU	15	11	1	3	1	0

PROFESIONĀLIE, ZINĀTNISKIE UN TEHNISKIE PAKALPOJUMI	7	4	0	1	0	0
ADMINISTRATĪVO UN APKALPOJOŠO DIENESTU DARBĪBA	46	37	6	3	2	0
VALSTS PĀRVALDE UN AIZSARDZĪBA; OBLIGĀTĀ SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA	74	71	13	7	1	1
IZGLĪTĪBA	62	47	12	10	0	0
VESELĪBA UN SOCIĀLĀ APRŪPE	167	136	7	8	0	0
MĀKSLA, IZKLAIDE UN ATPŪTA	23	15	5	1	0	1
CITI PAKALPOJUMI	22	11	3	1	1	0
kopā	1781	1194	265	174	43	32

Analizējot 2009.gadā notikušajos nelaimēs gadījumos darbā cietušo profesijas, var secināt, ka visvairāk cietuši iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji, celšanas mašīnu un iekārtu operatori u.c.); kvalificēti strādnieki un amatnieki (metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki u.c.); vienkāršo profesiju strādnieki (raktuvju, būvniecības, rūpniecības un transporta vienkāršās profesijas u.c.).

2. tabula

Nelaimēs gadījumos darbā cietušo sadalījums atbilstoši profesiju klasifikatoram

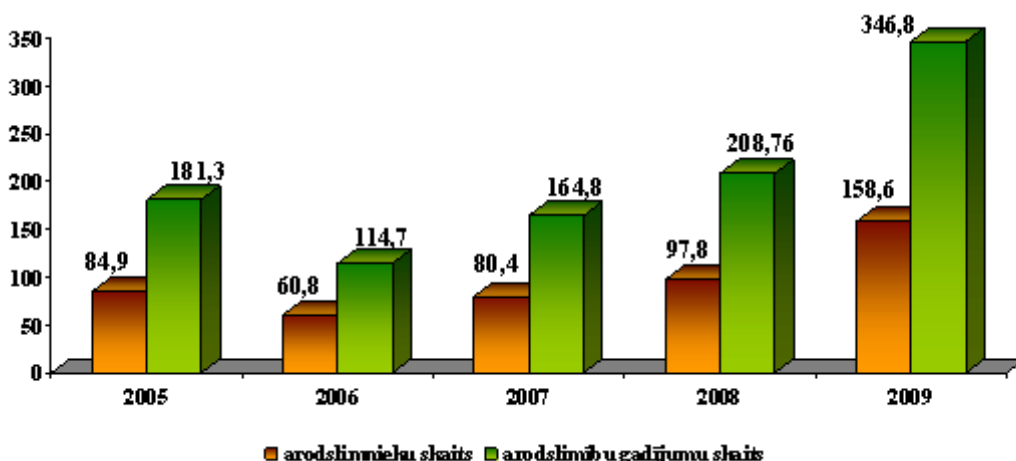
	Profesiju grupas	Tajā skaitā					
		Kopā		Smagi		Letāli	
		2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	LIKUMDEVĒJI, VALSTS AMATPERSONAS, IERĒDŅI VADĪTĀJA AMATĀ UN VADĪTĀJI	46	28	11	4	2	1
2	VECĀKIE SPECIĀLISTI	88	85	9	4	1	0
3	SPECIĀLISTI	162	125	11	10	3	1
4	KALPOTĀJI	88	79	5	5	3	0
5	PAKALPOJUMU UN TIRDZNIECĪBAS DARBINIEKI	222	163	14	8	1	3
7	KVALIFICĒTI STRĀDNIKIEKI UN AMATNIEKI	408	242	90	55	11	14
8	IEKĀRTU UN MAŠĪNU OPERATORI UN IZSTRĀDĀJUMU MONTIERI	417	247	65	45	15	8
9	VIEŅKĀRŠĀS PROFESIJAS	326	204	54	39	6	2
	kopā	1781	1194	265	174	43	32

Nelaiemes gadījumu sadalījums pēc nelaiemes gadījumu cēloņiem

	Nelaiemes gadījumu cēloņi	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	Neapmierinoši apstākļi darba vietā	142	89	47	28	9	5
2	Nedroša cilvēka rīcība (rīcība/cilvēks)	1496	978	216	147	25	19
3	Darba organizācija un ar to saistītie trūkumi	266	129	123	57	26	13
4	Ceļu satiksmes noteikumu neievērošana	108	64	25	18	6	4
5	Vardarbība (uzbrukumi)	105	82	3	2	2	2
6	Pārējie	22	55	6	5	0	4
	kopā	2139	1397	420	257	68	47

8. Statistikas dati par arodslimībām

2009.gadā salīdzinot ar 2008.gadu pieaudzis gan pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits par 40%, gan viņiem diagnosticēto arodslimību skaits par 47%, (skat. 8.attēlu). Minēto tendenci veicina arī Latvijas demogrāfiskais stāvoklis, jo sabiedrība Latvijā noveco, līdzīgi kā visās Eiropas valstīs, tāpat arī cilvēku nostrādāto gadu skaits ir liels un garajā darba mūžā ir iegūtas dažāda veida veselības problēmas. Nedrīkst aizmirst arī par augsto bezdarba līmeni Latvijā 2009.gadā, kā rezultātā cilvēki savu iespēju robežās meklēja finansiālu atbalstu. 2009. gadā likumdošana paredzēja iespēju vienlaicīgi saņemt gan darba samaksu, gan ikmēneša pabalstus. 2010. gadā šī norma ir atcelta. Arodslimnieku skaita pieaugums skaidrojams arī ar nodarbināto informētības palielināšanos apstiprinātas arodslimības gadījumā saņemt papildus finansu līdzekļus.

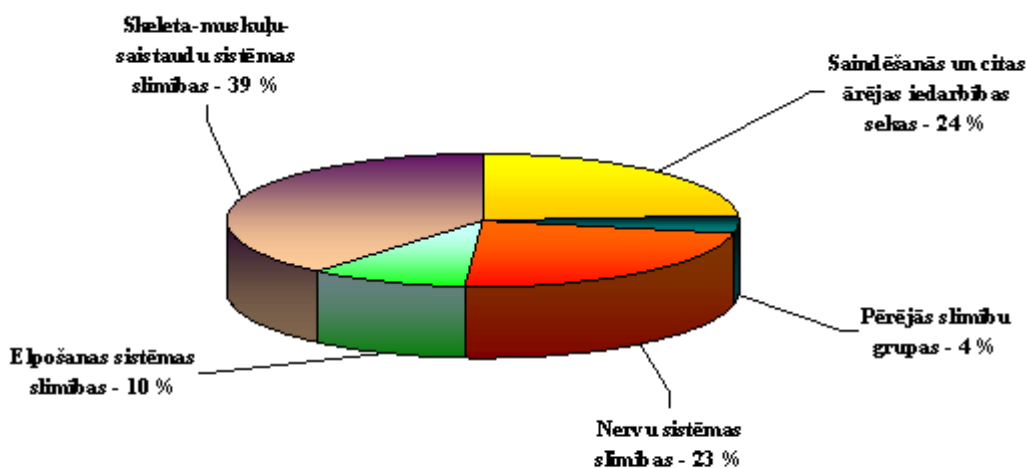

8.attēls: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku un arodslimību gadījumu skaita dinamika (2005.-2009.) uz 100 000 strādājošiem

Galvenās uzņēmējdarbības jomas, kurās 2009.gadā apstiprināts lielākais arodslimnieku skaits, tāpat kā iepriekšējā gadā, ir palikušas nemainīgas: apstrādes rūpniecība – 32,3% (447

arodslimnieki); transports un uzglabāšana – 19,4% (268 arodslimnieki); veselība un sociālā aprūpe – 16,2% (225 arodslimnieki) (skat. 4.tabulu).

Pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem, galvenokārt, konstatētas skeleta – muskuļu – saistaudu sistēmas slimības – 39% (2008.gadā - 462, 2009.gadā – 543), nervu sistēmas slimības – 23% (2008.gadā -174, 2009.gadā – 325), ievainojumi, saindēšanās un citas ārējas iedarbes sekas – 24% (2008.gadā – 178, 2009.gadā – 333) (skat. 9.attēlu).

9. attēls: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits 2009. gadā sadalījumā pa slimību grupām pēc 10. Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikatora

Vairāk kā trešdaļai pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku diagnosticētās skeleta – muskuļu – saistaudu sistēmas slimības, liecina, ka lielākā daļa saslimšanu ir saistīta ar fizisku pārslodzi, smaguma pārvietošanu un piespiedu darba pozām, kā arī fizikāliem faktoriem (galvenokārt, troksni un vibrāciju). Salīdzinot ar 2008.gadu, gandrīz divkārtšajiem ievainojumi, saindēšanos un citu ārējas iedarbes seku radīto arodslimību skaits (2008. – 178, 2009. – 333), kas izskaidrojams ar veselības aizsardzības nozarē nodarbināto arodslimnieku skaita pieaugumu.. Būtiski ir palielinājies arī nervu sistēmas slimību skaits (2008. – 174, 2009. – 325). Veselības aizsardzības nozares arodslimnieku skaita pieaugums skaidrojams ar slimnīcās medicīniska personāla informētības pieaugumu, kā arī interesi par dažādām sociālajām garantijām, t.sk. kaitējuma atlīdzība arodslimību gadījumos.

4. tabula

Arodslimību grupas atbilstoši 10. starptautiskajai slimību klasifikācijai

Kods	Arodslimību grupas	2008	2009
A00-B99	Infekcijas un parazitārās slimības	20	11
C00–D48	Audzēji (ļaundabīgi un pirmsvēža saslimšanas)	8	3
F00–F99	Psihiski un uzvedības traucējumi	2	2
G00-G99	Nervu sistēmas slimības	174	325
H60-H95	Ausu un aizauss paugura slimības	22	15
I00-I99	Asinsrites slimības	8	4
J00-J99	Elpošanas sistēmas slimības	102	132
L00-L99	Ādas un zemādas audu slimības	10	13
M00-M99	Skeleta-muskuļu-saistaudu sistēmas slimības	462	543
R00-R99	Citur neklasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	3	4

S00-T98	Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējas iedarbes sekas	178	333
	kopā	989	1385

Agrīna arodslimību un ar darbu saistītu slimību diagnostika mazina saslimstības skaitu nākotnē, tāpēc Darba inspekcija īpaši uzrauga, vai darba devēji nosūta nodarbinātos uz obligātajām veselības pārbaudēm (OVP). Jāuzsver, ka ir vērojamas pozitīvas tendences un arvien vairāk darbinieki tiek nosūtīti uz OVP. Darba devēji arvien vairāk sāk pievērst uzmanību kvalitatīvai darba vides risku izvērtēšanai, kā arī kaitīgo riska faktoru novēršanai vai mazināšanai, kas pozitīvi ietekmē nodarbināto darba apstākļus un veselību kopumā.

5. tabula

**Arodslimnieku sadalījums pēc ekonomiskās darbības veidiem
(NACE klasifikators)**

	Nozares	2008	2009
A	LAUKSAIMNIECĪBA, MEDNIECĪBA UN MEŽSAIMNIECĪBA	72	87
B	IEGUVES RŪPNIECĪBA UN KARJERU IZSTRĀDE	3	10
C	APSTRĀDES RŪPNIECĪBA	327	447
D	ELEKTROENERĢIJA, GĀZES APGĀDE, SILTUMAPGĀDE UN GAISA KONDICIONĒŠANA	11	25
E	ŪDENS APGĀDE; NOTEKŪDEŅU, ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA UN SANĀCIJA	11	12
F	BŪVNICĪBA	55	100
G	VAIRUMTIRDZNIECĪBA UN MAZUMTIRDZNIECĪBA; AUTOMOBIĻU UN MOTOCIKLU REMONTS	28	47
H	TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA	186	268
I	IZMITINĀŠANA UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI	15	14
J	INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS PAKALPOJUMI	3	3
L	OPERĀCIJAS AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU	6	17
M	PROFESIONĀLIE, ZINĀTNISKIE UN TEHNISKIE PAKALPOJUMI	3	3
N	ADMINISTRATĪVO UN APKALPOJOŠO DIENESTU DARBĪBA	4	4
O	VALSTS PĀRVALDĒ UN AIZSARDZĪBA; OBLIGĀTĀ SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA	28	43
P	IZGLĪTĪBA	43	52
Q	VESELĪBA UN SOCIĀLĀ APRŪPE	163	225
R	MĀKSLA, IZKLAIDE UN ATPŪTA	7	4
S	CITI PAKALPOJUMI	24	23
U	ĀRPUSTERITORIĀLO ORGANIZĀCIJU UN INSTITŪCIJU DARBĪBA	0	1
	kopā	989	1385

Analizējot arodslimnieku profesiju struktūru (skat. 6.tabulu), var konstatēt, ka visvairāk saslimušo ir sekojošās grupās: iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri – 34,3% un kvalificēti strādnieki un amatnieki – 21,8%.

Arodslimnieku sadalījums atbilstoši profesiju klasifikatoram

	Profesiju grupas	2008	2009
1	LIKUMDEVĒJI, VALSTS AMATPERSONAS, IERĒDŅI VADĪTĀJA AMATĀ UN VADĪTĀJI	11	31
2	VECĀKIE SPECIĀLISTI	87	122
3	SPECIĀLISTI	96	156
4	KALPOTĀJI	21	43
5	PAKALPOJUMU UN TIRDZNIECĪBAS DARBINIEKI	99	112
6	KVALIFICĒTI LAUKSAIMNIECĪBAS UN ZIVSAIMNIECĪBAS DARBINIEKI	33	52
7	KVALIFICĒTI STRĀDNIEKI UN AMATNIEKI	218	302
8	IEKĀRTU UN MAŠĪNU OPERATORI UN IZSTRĀDĀJUMU MONTIERI	339	475
9	VIENKĀRŠĀS PROFESIJAS	85	92
	kopā	989	1385

Direktors

Arnis Luhse